

Dr. Tóth Tihamér /r. alezredes a BM Rendőr-
Tisztí Főiskola parancsnokhelyettese/
hozzászólása

A Magyar Népköztársaságban, a törvé-
nyes rend alapvető érvényesülése mellett,
az 1975-1984. közötti tízéves időszakban
a bűnözés különösen kedvezőtlenül alakult.
Erre az időszakra vonatkozó bűnügyi hely-
zetértékelésből az állapítható meg, hogy
az ismertté vált közvadás bűncselekmények
abszolút mértéke csaknem háromtizeddel
729,9 %-kal/, a felderített elkövetőké
pedig mintegy egytizeddel /9,0 %-kal/ nőtt.
A növekedés különösen az elmúlt öt évben
vált erőteljesebbé. Tízezer lakosra számít-
va is megállapítható az ismertté vált köz-
vadás bűncselekmények egyharmados növekedé-
se /+ 32,1/, e felderített elkövetők vonat-
kozásában - bár jóval kisebb értékben -,
de úgy szintén /+ 6,3/. Mindez annak elle-
nére jött létre, hogy ebben az időszakban
a Büntető Törvénykönyv kodifikációjával és
a büntető jogalkalmazást befolyásoló jog-
szabályi változásokkal erőteljes dekrimi-
nalizációs törekvés is érvényesült.

A bűncselekmények mintegy kétötöde az
állami, a társadalmi, a gazdasági rendet
úgy sértette vagy veszélyeztette, hogy az-
zal az egész közösségnek, illetve kisebb-
nagyobb csoportjainak büntetőjogilag is
védett érdekeit összességében támadta. Ezek-
ben az esetekben a bűnözői támadás az egyént
közvetlenül nem, illetve csak úgy érintette,
mint az egész közösség vagy mint az adott
csoport tagját.

A bűncselekmények többségénél - három-

ötöd részénél - az elkövetők magatartása
/célcselekménye vagy eszköztevékenysége/
közvetlenül az állampolgárok személye vagy
jogai ellen irányult.

A bűnözés alakulását jellemző különö-
sen kedvezőtlen jelenségek elsősorban ezen
a területen: nevezetesen az erőszakos, ga-
rázda módszerű, a személy elleni gondatlan
/közlekedési/ és a személyek javait károsí-
tó bűncselekmények emelkedésében, a sérel-
mek súlyosbodásában, az okozott károk növe-
kedésében következtek be. Pedig ezeknek a
bűncselekménycsoportoknak a visszaszorítá-
sa érdekében - párthatározatokra, jogsza-
bályokra, felsőszintű központi iránymuta-
tásokra, állásfoglalásokra alapított -
jelentős intézkedések történtek.

A bűnözés olyan társadalmi tömegjelen-
ség, amely - a törvényes rend és a közössi-
gi együttélés szabályainak bűnös megsértésén
túl - nagy számban az egyes emberek szemé-
lyiségének, javainak a sérelméhez is vezet.

Az e kategóriájú bűncselekménycsopor-
tok természetes személy, közvetlen sértett-
jeinek /áldozatainak/ jellemzőit vizsgáltuk
az egységes rendőrségi-ügyészségi bűnügyi
statisztika alapján.

A bűnözés viktimológiai struktúrája és dinamikája

Az értékelte tíz esztendőben több mint
kétötöd résszel /37,6 %-kal növekedett a
kiemelt bűncselekmények regisztrált sér-
tettjeinek összessége, az 1975. évi 60.993-
hoz képest számuk 1984-re 83.912 lett, azaz
22.919 emberrel emelkedett.

A bűnözés áldozatainak abszolút száma,
a láncviszonszámok uteme egyre nagyobb,

tendenciájában erőteljesen emelkedő. Trendjének további öt éves időszakra számított extrapolációja szerint - feltételezve a meglévő tendenciák, körülmények viszonylagos változatlanságát - a növekedés további folytatódásával kell számolnunk.

A bűnözés magánszemély sértettjeinek gyakorisága a népességen belül egyötödrészesel emelkedett /+ 20,5/, s ez az 1980. évtől folyamatos intenzitással következett be.

A bűnözés áldozatai közül 1984-ben 75,8 % vagyonában károsodott; 17,8 % erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények miatt vált passzív alannya; a többi - 6,4 % - személy elleni gondatlan /közlekedési/ tettesi magatartás miatt lett sértett. A bűnözés áldozatainak csak 95,7 %-a vált ismertté.

Ez az arány - néhány tizedes rendű eltéréssel - állandó.

Az előző évekhez viszonyítva 1983-ban volt a növekedés a legerőteljesebb /11,2 %-os/, s közülük is az erőszakos, garázda módszerű bűncselekménycsoport sértettjeinek a gyarapodása volt a legnagyobb mértékű /17,5 %-os/. Ezen belül is kimagaslik az erőszakos közösülések /28,6 %-os/, a garázdaságok /23,1 %-os/, a rablások /20,9 %-os/ áldozatai számának egy éven belüli emelkedése.

A személyek javait károsító bűnös magatartás egytizeddel /10,1 %-kal/, a személy elleni gondatlan /közlekedési bűncselekményeké 2,0 %-kal növekedett. 1984-ben a növekedés továbbra is tapasztalható /7,0 %-os/, s változatlanul az állampolgárokat legérzékenyebben érintő bűncselekmények vonatkozásában.

A bűnözés viktimológiai jellegű további értékelésénél figyelembe kellett venni, hogy a nyomozó hatóságok több ezer olyan bűncselekményt derítettek fel, amelyeknek a sértettjei - esetenként az elkövetők aktív közreműködésével folytatott nyomozás ellenére - ismeretlenül maradtak.

A kiemelt bűncselekmények regisztrált sértettjeinek 4,3 %-a /3624 ember/ maradt ismeretlen, akiknek száma az 1974. évihez képest 12,4 %-kal nőtt.

Az erőszakos, garázda módszerű bűncselekményeknél ez a jelenség ritkább. 1984-ben 0,2 %-os arányú volt. Az élet, a testi épség, az egészség, valamint a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél alig fordult elő. A garázdaságok 5,2 %-ánál, a rablások 1,5 %-ánál, a kifosztások 3,0 %-ánál nem sikerült az áldozatok kilétét megállapítani.

A személy elleni gondatlan /közlekedési/ bűncselekmények 0,2 %-ában nem volt megállapítható a sértett kiléte.

A személyek javait károsító bűncselekmények 5,6 %-ánál - ezen belül a lopások 6,6 %-ában, a csalások 3,0 %-ában - maradt felderítetlen a sértett személye.

Az a tény, hogy évente több ezer felderített bűncselekmény sértettje maradt ismeretlen, arra hívja fel a figyelmet, miszerint a lakosság kriminális érzékenységét károsan befolyásoló tényezők feltárására és felszámolására nagyobb figyelmet kell fordítania a büntetőügyekben eljáró hatóságoknak.

Az emberek nemek szerint - általánosságban szemlélve - megközelítőleg egyenlően oszlanak meg. Ennek ellenére a férfiak a nőkhöz viszonyítva kétszeresnél is nagyobb

arányban váltak a bűncselekmények sértetteivé, és hétszerte gyakrabban elkövetőivé.

Az ismert áldozatok nemenkénti különbsége, egy-egy százalékon belüli eltéréssel, vizsgált időszakban állandóságot mutatott. Az egyes bűncselekménycsoportokat illetően sincs jelentős különbség az áldozatok nemenkénti megoszlásában. A részarányok változatlanlansága mellett a férfi áldozatok száma a tíz évvel korábbihoz képest 38,4 %-kal, a nőké pedig többel, 44,5 %-kal gyarapodott.

A sértettek életkorcsoport szerinti megoszlásának változásait vizsgálva azt láthatjuk, hogy a felnőttek és a gyermekkorúak száma emelkedett, az ifjaké csökkent.

Az áldozatok életkorcsoportjait nemenként elemelve megállapíthatjuk, hogy az 1975-1984. közötti esztendőkből:

- szembeötlően növekedett a gyermekkorú lányok száma /45,8 %-kal/, de a fiúké is figyelemre méltó /0,6 %/;
- amíg csaknem egyharmaddal /30,2 %-kal/ lett nagyobb a fiatalkorú fiúk részaránya, addig ugyanezen korosztály női sértetteinek száma /3,0 %-kal/ csökkent;
- az ifjú férfiak száma /21,9 %-kal/ csökkent, s e korosztály női sértettei is /10,3 %-kal/ kevesebbek;
- a felnőtt korú nők száma növekedett a legnagyobb mértékben /68,1 %-kal/, s a férfiaké is jelentős nagyságban /8,8 %-kal/;
- amíg az idős férfiak csaknem egyharmaddal /31,3 %-kal/, addig az idős korú nők száma ennél valamivel többel /34,9 %-kal/ emelkedett.

A kiemelt bűncselekmények ismert sér-

tettjeinek népességen belüli - tízezer lakosra számított - gyakorisága az 1975-1984 közötti években egyötödéréssel /+20,2/ emelkedett: 55,0-ról 75,2-re. A növekedés a vizsgált utóbbi három évben erőteljesebb, ezen belül az ifjú és felnőtt életkorcsoportot illetően.

A bűnözés ismert áldozatait a sérelmek tárgya szerint nemenkénti megoszlásban szemlélve megállapítható, hogy azoknak a fele vagyonában károsodott férfi, s egyegy részben ugyanezen bűncselekménykategórián belül nő volt. A további rész - több mint egytizedes nagyságrendben - az erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények férfi áldozatából tevődött ki, míg ebben a nők egyhuzados gyakorisággal szerepeltek. A személy elleni gondatlan /közlekedési/ jellegű tettesi magatartásnak kétszer több férfi volt a sértettje, mint nő. E részarány néhány tizedes változással évenként egyenesen mutatkozik. Az egyes bűncselekménycsoportok kategóriákban a férfiak és a nők megoszlása azonban egyforma /kétharmad-egy-harmad arányban./

Életkorcsoport szerinti vizsgálva a bűnözés áldozatait, azt tapasztalhattuk, hogy közülük a legtöbb a felnőtt, akik többnyire javaikban károsodtak, illetve erőszakos, garázda módszerű bűncselekményeknek váltak sértetteivé. Ezt követi az idősek, majd az ifjak korosztálya a vagyon elleni bűncselekmény-kategóriában. A sértetti megoszlás az egyes bűncselekménykategóriáknál a többi életkorcsoportot illetően mutatkozik.

Bűncselekménycsoportonként elemelve az ismert sértettek ugyanazon korosztályú népességén belüli életkorcsoport szerinti gya-

koriságát, kitűnik, hogy a felnőttek és az ifjak váltak legtöbbször a személyek javai elleni bűncselekmények károsultjává. Az erőszakos, garázda módszerű bűnözés áldozatai közül az ifjak és a fiatalok aránya emelkedett a legerőteljesebben. A személy elleni gondatlan /közlekedési/ bűncselekmények körében az ifjak és a fiatalok lettek elsősorban sértettek.

A sértettek személyiségének és társadalmi tevékenységének főbb jellemzői

A kiemelt bűncselekmények ismert sértettjei nemenkénti megoszlásának elemzése szerint 1984-ben több mint kétharmad /68,1 %/ férfi volt és közel egyharmad /31,9 %/ nő.

Az elkövetőknél a nők aránya egyharmad részben mutatkozott. Az 1984. évben felderített 89043 elkövető 86,1 %-a /71782/ férfi és 13,9 %-a /11542/ nő volt.

Az erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények többségénél a sértettek között a férfiak aránya meghaladja az átlagot, míg a nők vonatkozásában ez kevesebb. A nők részese-
edése az átlagnál néhány százalékkal nagyobb a személy elleni gondatlan /közlekedési/, valamint a személyek javait károsító bűncselekménycsoportnál, míg e kategóriáknál a férfiak aránya kisebb.

Az erős felindulásban elkövetett emberölések mindegyike, az életveszélyes, a maradandó fogyatékoságú testi sértések, a hivatalos, a közfeladatot ellátó személyek elleni erőszakok, s a rablások áldozatainak több mint egyötöde férfi.

A szándékos emberöléseknél, a halálos, a súlyos és a könnyű testi sértéseknél, a vagyon elleni bűncselekmények közül mind a lopásoknál, mind pedig a csalásoknál az átlagosnál gyakoribbak voltak a női áldozatok.

Az erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények többségét férfiak követték el. A nők az átlagosnál gyakrabban elkövetői az erős felindulású és szándékos emberölésnek, a maradandó fogyatékoságú, a súlyos és a könnyű testi sértéseknek, a rablásoknak és a kifosztásoknak. Ez utóbbi bűncselekményeknél a nők többnyire bűnrészesként szerepeltek. A lopásoknál és a csalásoknál a női elkövetők részesedési aránya több mint egyötöd.

A kiemelt bűncselekmények 1984. évben ismert sértettjeinek életkorcsoportok szerinti összehasonlítása alapján: a gyermekkorúaknak 19,9 %-ban, a fiatalokéknak 4,2 %-ban, az ifjaknak 10,2 %-ban, az időseknek 11,9 %-ban mutatkozott meg - viszonylagosan magas részarányú - kriminális veszélyeztetettség. A sértettek közül a 25-59 életév közötti felnőttek aránya 71,8 % volt. Ez az arány a megelőző évekhez képest a fiatalok és a felnőttek vonatkozásában egy, illetve öt százalékkal emelkedett, míg a többi életkorcsoportnál néhány tizedes eltéréssel csaknem állandó.

Életkorcsoportonként elemezve a sértettek bűncselekménykategóriák szerinti megoszlását, megállapítható, hogy a gyermekek csaknem egyenlő arányban szerepeltek az erőszakos, garázda módszerű, valamint a személy elleni gondatlan /közlekedési/ és a személyek javait károsító bűncselekménycsoportoknál.

A fiataalkortól kezdve ez a struktúra megváltozott. A személyek javait károsító bűncselekmények károsultjainak aránya az életkor előrehaladtával fokozatosan egyharmadra növekedett, majd a felnőtteknél háromnegyed részarányú lett.

Ezzel arányosan csökkent a részesedésük az erőszakos, garázda módszerű bűnözésben: a fiataalkorúaknál egynegyedre, a felnőtteknél egyötödre, majd az időseknél egyhatodra. A személy elleni gondatlan /közlekedési/ bűncselekmények sértettjei körének életkorcsoportját szemlélve kitűnt, hogy a gyermekeknel meglévő egyharmadról a fiataalkorúak és az ifjak körében egytizedre, a felnőtteknél egyötödre csökkent, majd az időseknél ismét egytizedre emelkedett a kriminális veszélyeztetettség.

A bűncselekménycsoportonkénti értékelés szerint a gyermekek és az idősek legtöbbször személy elleni gondatlan /közlekedési/ tettesi magatartásnak váltak a sértettjeivé. A fiataalkorúak és az ifjak az erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények által a legveszélyeztetettebbek, míg a felnőtteket legtöbbször vagyonukban károsították.

Az erőszakos közösetülések áldozatainak csaknem a fele kiskorú leány. A halált okozó testi sértések, a zsarolások és a csalások női sértettjeinek jelentős része idős volt. A hatvan év feletti férfiak az átlagosnál gyakrabban váltak halálos eredményű, szándékos bűncselekmények passzív alanyaivá.

Az emberek közösségi életben való helyzetét és szerepét, a termelésből és az elosztásból való részesedését, életformáját és módját, személyiségük egyes jellemző vonásait, viselkedését, kapcsolatrendszerét

társadalmi tevékenységük - foglalkozásuk - határozza meg alapvetően. Mint megmutatkozott, az áldozatok társadalmi tevékenysége, foglalkozása azonban nemcsak szociális helyzetüket jellemezte, de egyben a kriminális veszélyeztetettségükre nézve is figyelemre méltó.

A kiemelt bűncselekmények 1984. évben ismert sértettjeinek társadalmi tevékenységét főbb kategóriák szerinti csoportosításban vizsgálhattuk.

Munkás volt a kiemelt bűncselekmények ismert sértettjeinek csaknem fele /45,8 %-a/. Ez a részesedés mintegy tíz százalékkal nagyobb az erőszakos, garázda módszerű /55,3 %/ bűncselekményeknel. A részarányt is meghaladta a munkás kategóriából kikerült sértettek száma az erős felindulásban elkövetett és a szándékos emberölésnél, a testi sértéseknél, a közfeladatokat ellátó személyek elleni erőszaknál és a garázdaságnál.

A sértettek 19,0 %-a volt nyugdíjas és eltartott. Egyes erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények, a súlyosabb következményű testi sértések, a zsarolások, az erőszakos közösetülések és a csalások áldozatainak több mint egynegyede e társadalmi csoportból került ki.

Az áldozatok több mint egytized része - 11,3 %-a - értelmiségi munkakörűek közül való, akik elsősorban vagyonukban károsodtak. Részarányuk a lopásnál magasabb, viszont - a zsarolás kivételével - az erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények között alig néhány százalékos.

A vezető beosztásúak 1,4 %-ban szerepeltek a sértettek közt, mégpedig a zsarolás és más vagyon elleni károsodások folytán.

Tanuló volt a bűncselekmények passzív alanyainak 5,5 %-a, ennél ötszörte több az erőszakos módon elkövetett szexuális bűncselekmények körében /37,3 %/. A rablások károsultjai között is sok /21,6 %/ főleg az általános iskolás és szakmunkás.

Az áldozatok között 4,6 %-os a tisztviselőknek, 7,3 %-os az önállóaknak és 2,6 %-os az egyéb foglalkozásúaknak a részese-dése.

Az egyéb foglalkozásúak közé soroltak a kriminalisztikai adatgyűjtés szempontjából a hivatalos, a közfeladatokat ellátó és őket intézkedésükben támogató személyek többsége is. Az ellenük irányuló erőszak sértettjeinek jelentős része rendőr volt. E részarány az elmúlt évekhez képest csökkent. Ebben közrehatott a jobb kiképzés, a hatékonyabb, körültekintőbb szolgálat-szervezés, az ügy súlyának megfelelő, az eset összes körülményeit figyelembevevő intézkedési módszerek megválasztása és egyéb tényezők mellett még az is, hogy az örökös és járőrökön önvédelmi fegyverrel, könnygázszórópalackokkal, valamint a gyors segítség-hívást biztosító hasábrádióval szerelték fel. E bűncselekmények sértettjeinek egyharmada volt a Belügyminisztérium munkájának önkéntes segítője, több mint egyharmaduk közfeladatot ellátó személy, elsősorban közlekedési vállalat alkalmazottja. /A többi más kategóriájú, illetve hivatalos személyt intézkedésében támogató személy./

A foglalkozás nélkülieknek az áldozatok közötti részaránya 0,6 %-os, de ennek kétszerese az erőszakos, garázda módszerű - különösen az élet, a testi épség, az egészség ellen irányuló - bűncselekményeknél.

Külföldi állampolgár volt a sértetteknek az 1,9 %-a, akik többnyire lopás révén, vagyonukban károsodtak. Ez a több milliós nagyságrendű idegenforgalomhoz képest elenyésző.

Az 1975. és 1984. közötti tízéves időszakban - különös tekintettel az 1984. évre - az ismertté vált kiemelt bűncselekmények és az ezek sértettjeiként regisztrált természetes személyek nemenkénti, életkor-csoport szerinti és társadalmi tevékenységük főbb jellemzői alapján végzett elemzésből azt állapíthatjuk meg, hogy:

- az állampolgárok mind személyükben, mind pedig javaikban egyre nagyobb számban és egyre súlyosbodó következményeket elszenvedve váltak a bűnözés áldozataivá;

- a bűncselekmények miatt évente több százan veszítették életüket, több ezren testi sérülést, egészségromlást szenvedtek, jelentős számban emberi méltóságukban, pszichikai állapotukban, s több tízezeren /sok millió forintnyi összecszerűségben/ vagyonukban károsodtak;

- a férfiak többször váltak bűncselekmény elkövetőivé, mint sértettjeivé, a nők viszont több mint kétszer gyakrabban áldozatok mint elkövetők;

- az erőszakos, garázda módszerű bűncselekmények jelentősebb részét férfiak követték el, többnyire férfiak sérelmére, ritkábban választva női áldozatokat;

- a kiskorúak és az idősek - szociális helyzetükből eredő kiszolgáltatottságuk, fizikai gyengeségük, erőteljesebb védekezés-

re való képtelenségük, s egyéb ok miatt -
figyelemre méltóan veszélyeztetettek kri-
minálisan;

- a bűnözők jelentős részének kegyet-
lensége, kiméletlensége, lelkiismeretlen-
sége mutatkozik meg a sértetti kör kivá-
lasztásánál;

- a bűnözés - a nagyságrendje és egyre
súlyosbodó formái miatt - a közállapotokat,
a lakosság közérzetét zavaró jelenséggé vál-
hat.

A bűnözés mind teljesebb ismeretére, a
viktimológiai jellemzőkre is épülő bűnmeg-
előzés tartalmában gazdag, módszerében sok-
rétűbb, eredményében hatékonyabb. A kiemelt
bűncselekmények ismert sértettjeinek krimi-
nálóstatistikai vizsgálata olyan sajátossá-
gokat tárhat fel, amely elősegítheti a bű-
nözés fokozatos visszaszorítása érdekében
alkalmazásra kerülő emberközpontú társadal-
mi és állami küzdelem stratégiájának és
taktikájának több oldalú kidolgozását.

Szabó Dénes, a Nemzetközi Kriminológiai
Társaság hazánkban tartózkodó tisztelet-
beli elnöke, a montreali egyetem profesz-
szora a következő szavakkal köszöntötte a
Magyar Kriminológiai Társaságot:

Tisztelt Közgyűlés,
Tisztelt Elnökség!

Köszönöm a lehetőséget, hogy néhány
szót szólhatok, és a Nemzetközi Kriminoló-
giai Társaság és a világ kriminológusai
nevében üdvözölhetem a fiatal magyar Tár-
saságot ezen tudományos ülés alkalmából.

A magam részéről igen sokat tanultam
ebből a három magvas előadásból.

Hogy is mondjam? Ugy néz ki, hogy a
bűnözésnek és a bűnüldözésnek a formái a
világon mindenütt valahogyan azonos módon
jelennek meg. Nem ironikusan mondom ezt,
hanem azért, mert - bár mind Észak-Ameriká-
ban, mind Nyugat-Európában, mind Közép- és
Kelet-Európában különböző gazdasági rend-
szerek és különböző jogrendszerek vannak és
a bűnözés alapvetően ezekhez kapcsolódik -,
a bűnözésnek az alapvető karakterisztikumai,
amelyek az emberi aspirációkhoz vannak köt-
ve, végeredményben mindezekben a rendszere-
ken keresztül, valahogyan bizonyos fokig ho-
mogén módon jelentkeznek. Ugy látom, hogy
az ezekben az előadásokban felmerült prob-
lémák bizonyos aspektusokban nagyon hason-
lítanak azokhoz a problémákhoz, amelyeket
Belgiumban, Franciaországban, Amerikában,
Kanadában tapasztalunk.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy
ezek azonos okokra vezethetők vissza, s azt
sem, hogy azonos eszközökkel és azonos szel-